

VOLHA TRATSIAK
Uniwersytet Warszawski
Warszawa

Radosław Kaleta, 2015, *Polsko-białoruska lapsologia glottodydaktyczna*,
Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, ss. 178.

W ostatnich latach wśród białoruskiej społeczności zauważalnie wzrosło zainteresowanie nauką języka polskiego. Powodem tego może być wejście w życie Ustawy z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka¹ oraz duże zainteresowanie Białorusinów studiami w polskich szkołach wyższych². Większość z nich wybiera kierunki prowadzone w języku polskim, a w postępowaniu rekrutacyjnym na niektórych uczelniach trzeba zdać egzamin ze znajomości języka polskiego. Poziom umiejętności językowych staje się ważnym elementem planów na przyszłość dla osób chcących studiować w Polsce. Wraz z zainteresowaniem językiem polskim ze strony Białorusinów wzrasta potrzeba doskonalenia metod nauczania tego języka jako obcego. Badania z zakresu lapsologii glottodydaktycznej przyczyniły się do powstania wielu publikacji krajowych i zagranicznych. W odniesieniu do Europy Wschodniej w przeważającej części dotyczą one metodyki wykładania języka polskiego jako obcego z uwzględnieniem języka rosyjskiego.

Książka Radosława Kalety *Polsko-białoruska lapsologia glottodydaktyczna*, która ukazała się nakładem Katedry Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego w 2015 roku, w całości poświęcona jest opisowi polsko-białoruskiej lapsologii

¹ Dokument ten mogą posiadać osoby deklarujące przynależność do narodu polskiego i wykazujące swój związek z polskością przez przynajmniej podstawową znajomość języka polskiego, który uważają za język ojczysty. Posiadanie takiego dokumentu ułatwia przekraczanie granicy UE oraz daje możliwość bezpłatnego studiowania na uczelniach wyższych w Polsce. Warunki studiowania są takie same jak dla obywateli polskich.

² GUS oraz portal <http://ec.europa.eu> przedstawiają dane, z których wynika, że do Polski przyjeżdża coraz więcej studentów z Białorusi: w roku akademickim 2009/2010 ich liczba wynosiła 1974 osoby, w 2010/2011 – 2212 osób, w 2011/2012 – 2521 osób i w 2013/2014 – 3743 osoby.

glottodydaktycznej oraz ukazaniu mechanizmów powstawania różnego rodzaju błędów językowych występujących w języku polskim Białorusinów uczących się tego języka jako obcego.

Monografia *Polska-białoruska lapsologia glottodydaktyczna* nie tylko wypełnia lukę w krajowych badaniach lapsologicznych, ale stanowi również uzupełniające studium w metodologii wykładania języka polskiego jako obcego dla Białorusinów.

Recenzowana praca adresowana jest głównie do lektorów języka polskiego jako obcego, ale skorzystać z niej mogą również słuchacze lektoratów, studenci studiów filologicznych kształcący się w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego oraz tłumacze. Zagadnienia teoretyczne ujęte w studium poparte zostały obszernymi i szczegółowymi przykładami. Główna teza postawiona przez autora, która jednocześnie jest myślą przewodnią całej monografii, brzmi: „traktować błędy jako wartość, jako pomocną inspirację, którą można wykorzystać w procesie dydaktycznym, żeby go uskutecznić” (s. 136).

Głównym celem postawionym przez autora w monografii jest konstruktywna analiza błędów glottodydaktycznych jako naturalnego czynnika procesu uczenia się. Recenzowana pozycja składa się z przedmowy autorskiej, wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz streszczenia w języku polskim, białoruskim i angielskim.

We *Wstępie* (s. 15–26) monografii przedstawiono ogólne informacje dotyczące języka białoruskiego, jego statusu na Białorusi oraz w Polsce wśród mniejszości białoruskiej. Omówiono źródła pozyskiwania materiału badawczego: były to studenckie prace pisemne (wypracowania, listy, opisy), testy językowe, egzaminy oraz badania autora przeprowadzone metodą obserwacji bezpośredniej (w ramach hospitacji zajęć) w Polsce i na Białorusi w latach 2008–2014. W tej części podano też liczbę opisanych błędów (ogółem 515, w tym 127 błędów fonetycznych, 142 ortograficzne, 9 interpunkcyjnych, 122 fleksyjne, 85 składniowych, 26 leksykalnych oraz 4 błędy słowotwórcze).

Rozdział pierwszy – *Przegląd literatury przedmiotu* (s. 27–65) – otwiera przegląd koncepcji rozumienia błędu językowego. Autor w sposób chronologiczny przedstawia rozwój teorii błędu glottodydaktycznego w Polsce, zamieszczając liczne odesłania bibliograficzne do prac wybitnych polskich językoznawców. W tej części zaprezentowano koncepcje teoretyczne i poglądy badaczy na temat językowych błędów glottodydaktycznych, historię rozwoju tych badań oraz terminologii związanej z tą dziedziną. Autor monografii przytacza teorie naukowe Franciszka Gruczy, Witolda Cienkowskiego, Hanny Komorow-

skiej, Aleksandra Szulca, Grażyny Balkowskiej, Bożydara L.J. Kaczmarka, Krystyny Chomicz-Jung i Urszuli Żydek-Bednarczuk, Ewy Lipińskiej, Anny Dąbrowskiej i Małgorzaty Pasieki oraz Ryszarda Jedlińskiego. W tym rozdziale omówiono słownikowe definicje błędu językowego zaczerpnięte z encyklopedii i słowników języka polskiego oraz dokonano przeglądu artykułów naukowych wydanych w Polsce i na Białorusi, w których poruszono zagadnienia edukacji polonistycznej oraz metodyki nauczania języka polskiego jako obcego w Europie Wschodniej.

W rozdziale drugim – *Różnice między językiem białoruskim a językiem polskim* (s. 67–74) – z użyciem metody kontrastywnej scharakteryzowano rozbieżności między językiem białoruskim a językiem polskim. W poszczególnych podrozdziałach (1. Alfabet; 2. Akcent; 3. Prasłowiańskie zbitki spółgłoskowe i / epentetyczne; 4. Miękkie *r* [rʲ]; 5. Samogłoski nosowe; 6. Krótkie formy zaimków osobowych; 7. Częstka zwrotna –*ся* [sʲɛ], 8. Wołacz oraz 9. Formy czasu przeszłego) autor opisuje różnice, ilustrując je licznymi przykładami.

Trzeci rozdział – *Typologia błędów w ramach polsko-białoruskiej lapsologii glotto-dydaktycznej* (s. 76–131) – prezentuje błędy na poziomie fonetycznym, ortograficznym, interpunkcyjnym, fleksyjnym oraz składniowym. Do błędów fonetycznych autor zalicza: błędy w akcentowaniu (zarówno na poziomie całych wyrazów, jak i w połączeniach przyimkowych czy też w czasownikach zwrotnych), błędną wymowę spółgłosek (wyróżnia sześć podgrup takich błędów), błędną wymowę samogłosek (pięć podgrup, w tym w osobnych podgrupach wyróżnia błędy wynikające z tak charakterystycznych fonetycznych cech języka białoruskiego jak akanie i jakanie) oraz błędne odczytywanie wyrazów (np. pol. *albo* uczący się czyta na sposób białoruski *[abo], brus. *ańo*; pol. *poezja* wymawiana jest jako *[paezʲija], brus. *nażzia*). Błędy ortograficzne opisane są w sześciu podgrupach: błędna pisownia łączna i rozdzielna wyrazów, błędne użycie łącznika, błędna pisownia samogłosek i spółgłosek w różnym zestawieniu, literówki na poziomie graficznym (pisownia łacińska a cyryliczna) oraz błędne stosowanie małej i wielkiej litery. Trzeci punkt rozdziału to *Błędy interpunkcyjne*. Jak zaznacza sam autor, „wynikają z odmiennych zasad stosowania znaków przestankowych w obu językach” (s. 101). W tym punkcie autor podejmuje polemikę na temat poprawności stosowania znaków interpunkcyjnych przez rodzimych użytkowników języka polskiego. Dowodzi, że użycie lub nieużycie przecinka w zdaniach wyrażających powitanie typu *Cześć, Olu!* i *Cześć Olu!* we współczesnej polszczyźnie w obydwu przypadkach jest poprawne, dlatego Białorusini,

którzy najczęściej stawiają w takich zdaniach przecinek, nie popełniają błędów. W tym rozdziale omówiono również błędy fleksyjne, składniowe i leksykalne, z czego najliczniejszą grupę stanowią błędy składniowe. Jak słusznie podkreśla Alena Paciechina (cytat przytoczony w recenzowanej monografii):

Opanowanie składni pokrewnego języka obcego jest jednym z największych problemów dydaktycznych. Fonetyczne, morfologiczne, leksykalne paralele i podobieństwa, charakteryzujące stosunki współczesnych języków polskiego i białoruskiego, określają, inaczej mówiąc, „prowokują” analogie składniowe jako przyczynę wielu niepoprawnych grup syntagmatycznych (s. 116).

Monografia Radosława Kalety *Polsko-białoruska lapsologia glottodydaktyczna* została bardzo pozytywnie oceniona w kręgach językoznawczych w Polsce i na Białorusi. Recenzje wydawnicze napisali badacze z dziedziny glottodydaktyki, lingwistyki kulturowej, metodyki nauczania języka polskiego jako obcego: prof. UŁ dr hab. Grażyna Zarzycka, prof. dr hab. Ałła Kożynowa, prof. Hienadź Cychun. Wszyscy recenzenci docenili wydanie tej pozycji, podkreślając jej wartość jako ważnego przewodnika metodycznego dla lektorów języka polskiego jako obcego oraz wkład w uzupełnienie współczesnych badań glottodydaktycznych.

Zawartość merytoryczna monografii odpowiada postawionym przez autora we *Wstępie* celom. Na podstawie tez teoretycznych z bogatą bibliografią oraz materiałem wyekscerpowanym z różnych źródeł zaprezentowano liczne przykłady błędów. Analizując opisywane błędy, autor ukazuje źródła powstawania poszczególnych odchyłeń w konfrontacji z językiem ojczystym studentów, często odwołując się do sytuacji socjolingwistycznej na Białorusi.

Metoda kontrastywna zastosowana przy porównywaniu języków ukazuje rozbieżności na wszystkich szczeblach hierarchii językowej, co uwzględniono w trzecim rozdziale monografii. Metodę tę stosuje się najczęściej do celów dydaktycznych. Pomaga ona w wykazaniu różnic pomiędzy językiem obcym a ojczystym, co – zdaniem wielu entuzjastów teorii kontrastywnej – sprzyja przeciwdziałaniu interferencji międzyjęzykowej³. Autor słusznie zauważa, że źródłem błędów glottodydaktycznych nie jest wyłącznie interferencja, lecz także czynniki ekstralingwistyczne, między innymi odnoszące się

³ Zob. http://www.morciniac.eu/28,o_wartosciach_poznawczych_jezykoznawstwa_kontrastywnego [dostęp: 10.09.2015].

bezpośrednio do uczenia (motywacja, predyspozycje, stan fizyczny, psychiczny etc.) oraz kompetencji nauczyciela/lektora (s. 134–135).

Warto zaznaczyć, że struktura formalna pracy jest przejrzysta. Poszczególne części monografii są logicznie ze sobą powiązane – od przedstawiania różnych koncepcji błędu językowego, poprzez ukazanie różnic między językiem polskim a białoruskim, aż do typologii błędów w ramach polsko-białoruskiej lapsologii glottodydaktycznej, z uzasadnionym podziałem na poszczególne części, które zostały opatrzone bogatym materiałem empirycznym. Można mieć jedynie zastrzeżenie do punktu pierwszego rozdziału *Słownikowe definicje błędu*. Składa się on z dość obszernych cytatów zaczerpniętych bezpośrednio ze słowników i encyklopedii. W tym miejscu zabrakło własnej refleksji autora, jego poglądu na definicje zamieszczone w wymienionych zbiorach, do których osoby zainteresowane mogłyby dotrzeć dzięki przypisom bibliograficznym.

Baza teoretyczna niezbędna do opisu zagadnień polsko-białoruskiej lapsologii glottodydaktycznej, zaprezentowana przez autora w poszczególnych rozdziałach monografii, została przedstawiona w *Bibliografii* liczącej 213 pozycji. Oprócz *Wykazu prac cytowanych* znajduje się tu *Wykaz prac uzupełniających i polecanych*, liczący 55 pozycji. Rozdział ten może być z powodzeniem wykorzystany przez lektorów oraz filologów kształcących się w zakresie nauczania języka polskiego jako obcego, natomiast całość pracy stanowi istotny wkład do uzupełnienia współczesnych badań polsko-białoruskiej lapsologii.